

MENÂSİK-İ HACC ADLI ESERDE BİRLEŞİK FİLLER

Yrd. Doç. Dr. Serhat KÜÇÜK
Kocaeli Üniversitesi Eğitim Fakültesi
serhat.kucuk@kocaeli.edu.tr

Tarık ÇELİK
Karabük Mimar Sinan Ortaokulu (Türkçe Öğretmeni)
tarik.celik78@gmail.com

Özet

Menâsik-i Hacc adlı eser Sümbül Sinâneddin Yûsuf bin Yakûb (ö. Miladi 1581) tarafından yazılmış fikhî bir eserdir. Telif tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte müellifin ölüm tarihinden hareketle XVI. yüzyıla ait olduğu söylenebilir. Eser İslam dininin beş farz ibadetinden biri olan hac ibadetinin gereklerini konu almıştır. Bu ibadetlerin yapılması esnasındaki uygulamaları farz, vacip, sünnet, müstehap, mekruh, haram gibi fikhî kavramlar çerçevesinde ele alarak hükümler ortaya koymuş ve bazı dua metinlerine yer vermiştir. İnsanların ibadet hayatına hitap etmesi açısından günlük hayatta kullanılabilirliği olan bir eserdir. Bu yönü de eseri incelemeye değer kılan bir husustur. Eseri önemli kılan bir başka husus da Eski Anadolu Türkçesinden Klasik Osmanlı Türkçesine geçiş dönemi özellikleri taşımasıdır. Bu çalışmada *Menâsik-i Hacc* adlı eserdeki birleşik fiiller değerlendirilmiş ve bu alanda araştırma yapanlar için kaynaklık etmesi amaçlanmıştır. Birleşik fiiller, isim/sıfat ve yardımcı eylemlerin birleşmesiyle oluşan birleşik fiiller, bir yanı sıfat-fiil bir yanı yardımcı fiil olan birleşik fiiller: karmaşık fiiller, bir yanı zarf-fiil bir yanı fiil olan birleşik fiiller: tasvir fiilleri olmak üzere üç başlıkta incelenmiştir. İncelediğimiz eserde isim ve yardımcı eylemlerle kurulan birleşik fiillerin ağırlıkta olduğu gözlemlenmiştir. Türkçede yabancı kökenli isimlerin

fiilleşmesinde birleşik fiillerden yararlanılmaktadır. İncelemeye konu olan eserde de isim görevindeki kelimelerin Arapça kökenli olduğu belirlenmiştir. Bu yolla yabancı kelimeler fiilleştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Menâsik-i Hacc*, Sümbül Sinâneddin Yûsuf bin Yakûb, Klasik Osmanlı Türkçesi, XVI. yüzyıl, birleşik fiil

COMPOUND VERBS IN MENÂSİK-İ HACC**Abstract**

The work called *Menâsik-i Hacc* is an Islamic Jurisprudence (fiqh) work written by Sunbul Sinâneddin Yûsuf bin Yakûb (Death. A.D. 1581). Although the exact date it was written is not known, it can be assumed that was written in the 16th (XVI) century based on the writer's date of death. This work discusses the requirements of pilgrimage, one of the Five Pillars of Islam. It deals with the practices done during those prayers within the framework of Fiqh Concepts such as fard, wajib, sunnah, mustahab, makrooh, haram, it presents judgments and includes some prayer texts. Given that it refers on religious life of people, it is a work that can be used as a guide in daily life. This aspect also makes the work worth examining. Another aspect that makes the work important is that it has features of the transitional period from Old Anatolian Turkish to Classical Ottoman Turkish. In this article, the compound verbs of the work *Menâsik-i Hacc* were analysed in order to be used as a resource for the ones doing studies in this field. Compound verbs were examined under three categories: compound

verbs that occur when noun/adjective or auxiliary verbs combine, compound verbs where on one side there is verbal-adjective and on the other side there is an auxiliary verb: complex verbs, compound verbs on where one side there is verbal-adverb and on the other side there is verb: descriptive verbs. It was observed that the compound verbs formed with nouns and auxiliary verbs are predominant in the work examined. Compound verbs are used in Turkish to verbify the nouns of foreign origin (compound verbs are used in Turkish to form a verb from a noun of foreign origin). It was determined in the work examined (in this work) that the noun words are of Arabic origin. This way, the words of foreign origin have been verbified.

Key Words: *Menâsik-i Hacc*, Sunbul Sinâneddin Yûsuf bin Yakûb, Classical Ottoman Turkish, XVI. century, compound verb, complex verb

1. Giriş

Hac ibadeti Müslüman milletlerin edebiyatlarında çeşitli yönleriyle yer bulmuştur. Türk edebiyatında, özellikle divan edebiyatında ve dinî-tasavvufî edebiyatta bir mazmun olarak yer almış ve bu konuda müstakil eserler de kaleme alınmıştır. Burada hac ibadetinin cereyan ettiği Mekke ve Harem-i Şerif ile civarındaki Arafat, Mina, Müzdelife gibi hac farızasının yapıldığı mekânlar, Mekke ve Medine’de ziyaret edilen önemli yerler anlatılmıştır. Hac ibadetini konu alan metinler genel olarak “menâzil-i hac” ve “menâsik-i hac” adı altında iki gruba ayrılmıştır. Menâzil-i hac türündeki hac seyahatnamelerinde gidilen konaklardan bahsedilir, menâsik-i hac eserlerinde ise haccın şartları konu edilir (Yaran 1996: 412). Osmanlı döneminde birçok manzum ve mensur hac seyahatnamesi yazılmıştır. Bu eserler; hac el kitabı, rehber nitelikli, hatıra ve rapor nitelikli ve edebî hac seyahatnameleri olarak gruplandırılmıştır (Coşkun, 2002: 6). Bu kitapların Türk edebiyatında bilinen en eski örneği, Ahmed Fakîh’in (ö. 14. yy.) hacca gidip seyahatini kaleme aldığı *Kitâbu Evsâf-ı Mesâcidi’ş-Şerife* adlı manzum eseridir. Gubârî (ö. 1566), Nâlî (ö. 1675), Seyyid Hasan Rızâ’î (ö. 17. yy.) ve Abdurrahman Hibrî (ö. 1676) manzum olarak hac seyahatnamesi yazan müelliflerdendir. Nâbî’nin (ö. 1712) *Tuhfetü’l-Harameyn*’i bu alanda yazılmış önemli mensur eserlerdendir. Ayrıca Evliya Çelebi, *Seyahatname* isimli eserinin 9. cildinde hac yolculuğunu anlatmaktadır. Bu metinler hacı adayları ve hac rehberleri için önemli bir kaynak olmuştur. Manzum hac seyahatnamesi kaleme alan yazarlardan biri de 18. asırda yaşamış Cûdî mahlaslı bir şairdir (Koyuncu, 2017: 180).

Menâsik-i Hacc adlı eser yazıldığı yüzyıl itibarı ile Klasik Osmanlıca dönemine ait bir eserdir. Müellifi Sümbül Sinâneddin Yûsuf bin Yakûb’dur. Doğum tarihi ile ilgili bir bilgiye ulaşılamamakla birlikte Hicri 989 / Miladi 1581 ölüm tarihi olduğu kitap künyesinde belirtilmiştir. Hayatı hakkında fazlaca bilgiye ulaşılamamış ancak Yavuz Sultan Selim döneminin âlimlerinden Halvetiyye tarikatının

Sünbülüye kolunu kuran Sünbül Sinan Hazretleri'nin talebelerinden Yakub Efendi'nin oğlu olduğu bilinmektedir. I. Süleyman'ın sadrazamlarından Semiz Ali Paşa'nın kethüdası Ferruh Ağa'nın İstanbul'un Balat semtinde yaptırdığı tekkede ilim ve irşad faaliyetleri yürütmüştür. Yûsuf Sinâneddin Efendi musiki, müfessirlik ve vaazlarıyla tanınmıştır. Yûsuf Sinâneddin Efendi'nin *Menâsik-i Hacc* eserinden başkaca *Tezkire-i Halvetiyye*, *Tenbîhü'l-gabî fî rü'yeti'n-nebî*, *Tadfilü't-te'vîl ve Risâletü'l-hakîka li-tâlibi'l-ikân* gibi eserleri mevcuttur (Yücer, 2010: 137).

Menâsik-i Hacc adlı eserin nüshası Çorum Hasan Paşa İl Halk Kütüphanesinde bulunmaktadır. Eser tamamen nesir olarak ve Türkçe yazılmış, ibadetle alakalı olması açısından yer yer Arapça bölümlere yer verilmiştir. 51 varak ve 15 sayfadan oluşan eser Kültür Bakanlığı yazma eserler sisteminde 19 Hk 1539 arşiv numarası ile kayıtlıdır. 190x140-155x185 mm. ebatlarında olup; sırtı siyah, üzeri kahverengi meşin kaplı mukavva ciltlidir. İç kapakta H. 1296 tarihli Çorum Müftüsü Ahmet Feyzi'ye ait vakıf mührü vardır. Harekeli nesih ile yazılmıştır.

Eserin yazılış amacı İslam dininin beş farz ibadetinden biri olan hac ibadetiyle ilgili gerekleri (farz, vacip, sünnet) bildirmektir. Müslümanların inanç dünyasındaki ibadetlerin uygulamalarını içermesi bakımından önemli bir eserdir. Bu eseri önemli kılan diğer bir husus da Osmanlı Türkçesine Geçiş Dönemi eseri olmasıdır. Taşdığı dil özellikleri bakımından hem Eski Anadolu Türkçesi özellikleri hem de Klasik Osmanlı Türkçesi özellikleri taşımaktadır.

Bu çalışmadaki amacımız "*Menâsik-i Hacc*" adlı eserde geçen birleşik fiillerin oluşum şekillerini ortaya koyarak dönemin dil özelliklerine bir ışık tutmaktır.

2. Birleşik Fiillerin Tanım ve Tasnifi

Fiiller hakkında en kabul gören tanım "hareket, oluş ve tavır bildiren sözler" olmasıdır (Hacıeminoğlu, 1991: 12). Yapı bakımından yapılan sınıflandırmada karşımıza çıkan birleşik fiiller ise bir ad ile bir yardımcı fiilin, iki ayrı fiil şeklinin yahut da ad soylu bir veya birden çok kelime ile bir esas fiilin birleşmesinden oluşan ve tek bir kavrama karşılık olan fiil türleri olarak tanımlanmaktadır (Korkmaz, 2009: 150).

Birleşik fiil olarak adlandırılan kategori kimi dil bilimcilerce Türkçenin en tartışmalı konuları arasında değerlendirilmiş ve bu tartışmaların çözümüne yönelik değerlendirmeler zaman zaman yapılmıştır. Tartışmalar en başta "birleşik fiil" in terim olarak ifade ettiği anlam üzerinde kendini göstermektedir.

"Birleşik fiil" kavramının yerine "fiil öbeği" teriminin daha yerinde olduğu tespiti üzerinde tartışılması gereken bir husustur (Delice, 2017: 34).

Birleşik fiil kavramı üzerinde gelişen bir diğer tartışma alanı birleşik fiil çeşitleri ve birleşik fiilin sınıfları ile ilgilidir. Dil bilimcilerce birleşik fiiller birbirinden farklı kategorilerde sınıflandırılmıştır.

J.Deny, *Türk Dili Grameri* adlı eserinde et-, eyle-, kıl-, buyur-, ol-, olun- gibi yardımcı fiiller ile oluşan fiillere mürekkep fiil adını verir. Partisip ve gerundiumlarla yapılan fiil+fiil şeklindeki birleşik fiillere ise karmaşık fiil adını verir.(Deny, 1941: 476-479)

Ergin, birleşik fiili bir yardımcı fiil ile bir ismin veya bir fiil şeklinin meydana getirdiği kelime grubu olarak tanımlar. Birleşik fiilleri isim unsurundan sonra gelen et-, ol-, eyle-, bulun-, yap- yardımcı fiilleri ile yapılan birleşik fiiller ve fiil+vokal gerundiumdan (nadiren -ıp, -ip) sonra gelen bil-, ver-, gel-, gör-,dur-, kal-, yaz-, koy- gibi fiiller ile yapılan birleşik fiiller olmak üzere ikiye ayırır (Ergin, 1994: 388-389).

Banguoğlu, birleşik fiil tabanlarını üçe ayırmaktadır: a) Zarf-fiil öbeği kalıbında olanlar b) Çekim öbeği kalıbında olanlar c) Bağlam öbeği kalıbında olanlar (Banguoğlu, 1959: 310-318).

Talat Tekin, birleşik fiilleri bir ad ya da sıfat ile bol-, kıl-, kış- yardımcı fiillerden oluşan birleşik fiiller ve bir eylem zarfı ile onu izleyen tasviri fiillerden oluşan birleşik fiiller olmak üzere ikiye ayırır (Tekin, 2000: 99).

Ercilasun, birleşik fiilleri kelime grubu olarak görmüş, kelime gruplarında esas olanın anlamca bir bütünlük oluşturmak olduğunu belirtmiştir. Birleşik fiilleri bir tarafı isim bir tarafı fiil olan birleşik fiiller (isim+yardımcı fiil), iki tarafı da fiil olan birleşik fiiller (fiil + fiil) olarak ikiye ayırır (Ercilasun, 1984: 45-51). Ercilasun'un bu görüşünü destekleyen başka görüşler de bu alanda ortaya konmuştur. Demirci, *Eski Türkçede Fiiller* adlı kitabında birleşik fiillerin tıpkı "*fotoğraf makinesi, bilgisayar*" örneklerindeki gibi kelime grubu olduğunu, bir kavramı, bir niteliği, bir durumu bildirmek üzere bir araya gelerek tek bir kelime gibi muamele görmeleri gerektiğini ifade etmektedir (Demirci, 2016: 509)

Eski Türk Dili alanında önemli çalışmaları olan Alman dil bilimci Türkolog Annemarie von Gabain Eski Osmanlıca olarak tanımladığı Eski Anadolu Türkçesi olarak da bilinen dönemde oldukça yaygın olan; ancak günümüzde yerini bazı nominal şekillere bırakan üç tür birleşik fiilden bahseder. Bunlar: I. Esas manayı taşıyan bir fiil ile bir yardımcı fiilden, II. Bir esas fiil ile bir deskriptif(tasvir edici,

betimleyici) fiilden, III. Bir esas fiil ile modal bir yardımcı fiilden meydana gelebilir (Gabain, 1988: 17).

Korkmaz ise birleşik fiilleri şu şekilde sınıflandırmıştır:

- a. Bir yanı isim bir yanı yardımcı fiil olan birleşik fiiller
- b. Bir yanı zarf - fiil bir yanı yardımcı fiil olan birleşik fiiller
- c. Yardımcı fiille kurulmuş birleşik fiiller
- d. Zarf-fiil eki yardımıyla iki fiilin birleşmesiyle kurulmuş birleşik fiiller
- e. Anlamca kaynaşmış (deyimleşmiş) birleşik fiiller (Korkmaz, 2009: 150-152).

3. *Menâsik-i Hacc'* da Birleşik Fiiller

Bu çalışmada *Menâsik-i Hacc* adlı eserdeki birleşik fiiller; isim / sıfat ve yardımcı eylemlerin birleşmesiyle oluşan birleşik fiiller, bir yanı sıfat-fiil bir yanı yardımcı fiil olan birleşik fiiller (karmaşık fiiller) ve bir yanı zarf-fiil bir yanı fiil olan birleşik fiiller (tasvir fiilleri) olmak üzere üç başlık altında incelenecektir.

3. 1. İsim / Sıfat ve Yardımcı Eylemlerin Birleşmesiyle Oluşan Birleşik Fiiller

Sıfat veya isim görevindeki kelimelerin yardımcı fiiller (et-, ol-) veya esas fiil olma dışında yardımcı fiil olarak da kullanılan fiillerle (bul-, bulun-, buyur-, eyle-, kıl-, yap-) birleştirilmesi yoluyla kurulum (Korkmaz, 2009: 150). Bu yapı daha çok Arapça kelimeleri fiilleştirmek amacıyla kullanılmaktadır.

Bu fiillerin bir özelliği de kelimelerin ayrı ayrı mana taşımamaları, kaynaşarak yeni bir mana kazanmalarındır. Fakat bu durum her zaman için geçerli değildir. Bazen mana tamamen kaybolduğu gibi bazen de birinin manası ortadan kalkar (Timurtaş, 1977: 141). Günümüz Türkçesinde de sık kullanılan isim / sıfat ve yardımcı eylemlerin birleşmesiyle oluşan birleşik fiil çeşidine, incelemeye konu olan eserde de çok miktarda rastlanmıştır.

3. 1. 1. it- Yardımcı Fiiliyle Kurulan Birleşik Fiiller

→ aḥz it- (11b/04) "almak"; ʿavdet it- (29a/05) "geri dönmek"; āzād it- (31b/14) "serbest bırakmak"; pāk it- (11b/08) "temizlemek"; berī it- (3b/06) "uzak kılmak"; ceḥr it- (39a/06) "Sesi yükseltmek"; cem^c it- (10a/11) "Toplama, bir araya getirme"; cidāl it- (15b/05) "Kavga etmek"; cimā^c

it- (2a/04) "Cinsi münasebette bulunmak"; def^c it- (28b/12) "uzaklaştırmak"; delâlet it- (25a/04) "Delil olmak"; devr it- (28a/13) "Bir şeyin çevresinde dolaşmak"; devrân it- (27b/15) "Halka şeklinde dönerek zikretmek"; du^â it- (26a/09) "Allah'a yakarmak"; edâ it- (3a/11) "Yerine getirmek"; ekil it- (24a/02) "Yemek"; emr it- (15b/01) "Buyruk vermek"; ezâ it- (27b/02) "Sıkıntı vermek"; fâsid it- (13b/04) "Bozmak"; faşl it- (34a/05) "Bölmek"; feryâd it- (39b/06) "Bağırarak"; fevt it- (26b/09) "Elden çıkarmak"; figân it- (39b/03) "Bağırıp haykırmak"; ğalaṭ it- (34a/03) "Hata etmek"; ğusl it- (11b/10) "Boy abdesti almak"; ḥac it- (1a/07) "Hac farızasını yerine getirmek"; ḥacamat it- (15b/15) "Hacamat yaptırmak"; ḥarc it- (14a/13) "Harcamak"; ḥavf it- (19b/11) "Korkmak"; ḥazer it- (17a/010) "Çekinmek"; ḥāzır it- (17a/06) "Hazırlamak"; ḥıfz it- (11b/02) "Korumak"; hîbe it- (5a/11) "Karşılıksız vermek"; hîle it- (5a/10) "aldatmak"; ḥizmet it- (14a/13) "Başkasının işini görmek"; ḥurmet it- (10b/14) "Saygı göstermek"; ḥurûc it- (41a/05) "Çıkmak"; işlâḥ it- (14b/02) "Düzeltilmek"; işṭibâ^c it- (10a/08) "Sağ omzu açık bırakmak"; i^âde it- (7b/06) "Tekrar yapmak"; ibâ it- (6b/04) "Çekinmek"; ibâdet it- (42a/04) "Allah'ın emirlerini yerine getirmek"; ibtidâ it- (8b/08) "Başlamak"; iṭtinâb it- (15a/09) "Sakinmek"; iğvâ it- (39b/07) "Ayartmak"; iḥzâr it- (47b/01) "Hazırlamak"; iḳâmet it- (41b/15) "Yerleşmek"; iḳtidâ it- (38a/07) "Uymak"; inâd it- (6b/06) "Israr etmek"; irsâl it- (29a/04) "Göndermek"; isâl it- (7b/07) "Ulaştırmak"; istiğfar it- (28a/07) "Tövbe etmek"; istilâm it- (16b/06) "Hacer-i Esved'i öpmek veya ona el sürmek"; işâret it- (15b/01) "Belirtmek"; i^ttibâr it- (18b/03) "Önem vermek"; itmâm it- (30a/05) "Tamamlamak"; izâle it- (22a/02) "Gidermek"; ḳabûl it- (40b/01) "(Allah) Katında makbul saymak"; ḳaşd it- (1b/07) "Bir amaç güderek bir işe girişmek"; ḳaṭ^c it- (27a/03) "Yol almak"; ḳatı it- (10b/02) "Çok yapmak"; ḳazâ it- (3b/05) "Yerine getirmek"; kifâyet it- (5b/08) "Yetinmek"; ḳurbân it- (7b/08) "(Bir hayvanı) Kurban niyetiyle kesmek"; livata it- (22b/10) "Eşcinsel ilişkide bulunmak"; men^c it- (17a/01) "Yasaklamak"; meşy it- (11b/05) "Yürümek"; meyl it- (11a/01) "Yönelmek"; muttaşıl it- (34a/05) "Birleştirmek"; mütala^câ it- (3b/02) "Tetkik etmek"; naẓar it- (2b/03) "Bakmak"; nedâmet it- (50b/06) "Pişman olmak"; nidâ it- (49b/03) "Seslenmek"; niyet it- (3a/05) "(Bir şeyi yapmayı) Zihinde tasarlamak"; pâk it- (45a/14) "Temizlemek"; pâre it- (42b/01) "Parçalamak"; râzı it- (42b/11) "Kabul ettirmek"; red it- (14a/01) "Geri çevirmek"; ref^c şavt it- (16a/14) "Sesini yükseltmek"; reml it- (10a/07) "Gelecekte haber vermek"; remy it- (42b/02) "Atmak, fırlatmak"; rücu^c it- (1b/12) "Geri dönmek"; şabr it- (6b/08) "Tahammül göstermek"; şadaḳa it- (3a/13) "Sadaka olarak vermek"; şarf it- (3a/12) "Harcamak"; sa^y it- (7b/04) "Safâ ile Merve arasında süratle gidip gelme"; secde-i şükür it- (47a/10) "Şükür secdesi yapmak"; sefer it- (16b/11) "Yolculuk

yapmak"; selâm it- (49b/13) "Selâmını bildirmek"; şenâ it- (25b/03) "Övmek"; setr-i 'avret it- (8a/15) "Vücuttaki mahrem yerleri örtme"; setr it- (16a/09) "Örtmek, gizlemek"; suâl it- (25b/04) "Sormak"; şefa'ât it- (27a/12) "Şefâatte bulunmak"; şükr it- (9b/11) "Teşekkür etmek"; ta'accüb it- (39b/12) "Şaşırmak"; ta'aqqul it- (17a/04) "Akıl etmek"; tabi' it- (45b/03) "Boyun eğdirmek"; talep it- (1b/12) "İstemek"; ta'lîm it- (17a/03) "Öğretmek"; tamâm it- (22a/14) "Tamamlamak"; taşadduk it- (3a/13) "Sadaka vermek"; tavâf it- (8b/06) "Kutsal sayıp etrafını dolaşmak"; tavâf-ı kudüm it- (27a/02) "Mekke'ye dışarıdan gelenlerin Kâbe'yi ilk kez tavaf etmeleri"; tavâf-ı vedâ' it- (8a/05) "Mekke'den ayrılmadan önce Kâbe'yi tavaf etmek"; tavâf-ı ziyâret it- (9a/15) "Kurban Bayramı'nın ilk günü tavaf etmek"; tazarru' it- (42b/11) "Yalvarmak"; ta'zîm it- (40a/13) "Yüceltmek"; tecävüz-i mîkât it- (10b/13) "Mikat sınırlarını geçmek"; tecävüz it- (11a/03) "Haddi aşmak"; tecdîd-i vuzû' it- (30a/07) "Abdest yenilemek"; tedâhül it- (19b/04) "İç içe geçirmek"; tedârik it- (1b/12) "Hazırlamak"; te'hîr it- (5b/02) "Ertelemek"; tekkaddüm-i imâm it- (9a/01) "İmamın önün geçmek"; tekbîr it- (42b/10) "Allâhu ekber demek"; telbiye it- (7a/06) "Lebbeyk Allâhümme lebbeyk demek"; temlîk it- (24a/13) "Sahiplenmek"; terk it- (1b/02) "Bırakmak"; tertîb it- (9a/07) "Düzenlemek"; teslîm it- (24a/14) "Bir şeyi verilmesi gereken yere vermek, bırakmak"; tesmiye it- (38b/14) "İsimlendirmek"; tevbe it- (3b/04) "İşlediği bir hatâyı bir daha yapmamaya karar vermek"; teveccüh it- (4b/12) "Yönelmek"; teyemmüm it- (4b/06) "Toprakla abdest almak"; tıraş it- (11b/09) "(Birinin) Saç, sakal, bıyık veya saçlarını kesmek"; ticâret it- (3b/08) "Alışveriş yapmak"; 'umre it- (7b/03) "Umre yapmak"; vahy it- (28b/10) "Allah'ın peygamberine hükümlerini bildirmesi"; vakfe it- (7a/07) "İbadet amacıyla Arafat'ta beklemek"; vaşiyet it- (14a/15) "Vasiyette bulunmak"; vefât it- (15a/01) "Ölmek"; zarar it- (36a/09) "Zararı dokunmak"; zikr it- (35b/12) "Anmak"; ziyâfet it- (14a/09) "Şölen vermek"; ziyâret it- (43b/03) "Ziyarete bulunmak"; zuhûr it- (42b/03) "Ortaya çıkmak".

3. 1. 2. eyle- Yardımcı Fiiliyle Kurulan Birleşik Fiiller

→ delâlet eyle- (15b/02) "Delil olmak"; farz eyle- (1b/01) "Farz kılmak"; hâzer eyle- (3a/07) "Sakinmek"; i'âde eyle- (8a/13) "Tekrar yapmak"; irtikâb eyle- (15b/08) "Kötü bir iş yapmak"; katl eyle- (25a/06) "Öldürmek"; kıyâs eyle- (5b/15) "Karşılaştırmak"; murâd eyle- (11b/07) "Dilemek, istemek"; müdâvemet eyle- (35a/10) "Devam etmek"; niyyet eyle- (12a/14) "Karar vermek"; te'hîr eyle- (44b/04) "Ertelemek"; terk eyle- (9b/12) "Bırakmak"; teslîm eyle- (25b/07) "Emanet etmek"; vakfe eyle- (8a/01) "Arafat'ta beklemek"; zebh eyle- (9a/14) "Kesmek"

Menâsik-i Hacc adlı eserde et- / eyle- fiillerinden en çok "it-" fiili birleşik yapı oluşturmak için kullanılmıştır. 130 adet it- fiili, 15 adet "eyle-" fiiline rastlanmıştır. Bunlardan 5 birleşik fiilin aynı zamanda hem it- hem de eyle- yardımcı fiilleriyle kurulmuş şekillerine rastlanmıştır. Bu fiiller aynı anlama karşılık gelmeleri sebebiyle eş değer birleşik fiil olarak da adlandırılabilir (Yıldız 2010: 678-706).

Metinde hem it- hem eyle- yardımcı fiiliyle kurulan birleşik fiillere de rastlanmıştır:

delâlet it- (25a/04) / eyle- (15b/02) i'âde it- (7b/06) / eyle- (8a/13)
 te'hîr it- (5b/02) / eyle- (44b/04) teslîm it- (24a/14) / eyle- (25b/07)
 vakfe it- (7a/07) / eyle- (8a/01)

3. 1. 3. ol- Yardımcı Fiiliyle Kurulan Birleşik Fiiller

→ 'âciz ol- (6a/03) "Gücü bir işe yetmemek"; afakî ol- (8a/04) "Rastgele olmak"; âgâh ol- (1b/05) "Haberdar olmak"; âkçe-i zâmin ol- (14a/11) "Parayı ödeyen olmak"; a'mâ ol- (6a/05) "görmez olmak"; âsân ol- (13b/10) "Kolay olmak"; âsî ol- (6b/07) "Başkaldırmak"; âyân ol- (26a/14) "Ortaya çıkmak"; 'ayıpsız ol- (23a/08) "Kusuru olmamak"; âzâd ol- (7a/02) "Serbest kalmak"; bâliğ ol- (7a/01) "Ergenliğe girmek"; bâtıl ol- "Geçersiz, hükümsüz olmak" (4b/13); belâ ol- (39b/05) "Sıkıntı vermek"; beşâret ol- (1b/13) "Müjde verilmek"; câiz ol- (2b/11) "İslam dinine göre uygun olmak"; cem' ol- (36a/12) "Toplanma"; dâhil ol- (26a/13) "Girmek"; def' ol- (15b/09) "Savmak, uzaklaştırmak"; dem ol- (9b/09) "Kurban olmak"; edâ ol- (7b/08) "Yerine getirilmek, yapılmak"; efđal ol- (35b/10) "Faziletli olmak"; ehem ol- (42b/13) "Çok önem arz etmek"; ehem-i mühim ol- (26a/11) "Çok daha önemli olmak"; fâkir ol- (24b/11) "Muhtaç duruma gelmek"; fâriğ ol- (27b/14) "Vazgeçmek"; farz ol- (1b/08) "Allah tarafından emredilmek"; fasid ol- (9b/12) "Bozulmak"; fevt ol- (11b/13) "Elden çıkmak"; ğâib ol- (14b/14) "Kaybolmak"; ğanî ol- (23b/04) "Zengin olmak"; günahkâr ol- (5b/03) "Günah işlemek"; hâcetlik ol- (23a/12) "İhtiyaç için olmak"; helâl-i tayib ol- (39b/09) "Temiz ve helal olmak; helâl ol- (15b/10) "Helal olmak"; hâlî olma- (27a/05) "O şaysız olmamak"; halk ol- (28a/12) "Yaratılmak"; harâm ol- (3a/01) "Dini kurallar açısından yasak olmak"; hâşıl ol- (3a/03) "Ortaya çıkmak"; hâzır ol- (2b/05) " Hazır durumda olmak"; helâk ol- (20b/15) "Yok olmak"; hesâp ol- (5b/10) "Hesaplanmak"; irâk ol- (14b/09) "Uzak olmak"; ızdırâb ol- (4a/14) "Acı verici olmak"; ibtidâ ol- (44a/12) "Başlamak"; ikâmet ol- (26b/08) "Bir yerde yerleşip oturmak"; isâl ol- (15a/03) "Yerleşmek"; izdihâm ol- (27b/01) "Yığılmak, kalabalıklaşmak"; kâbil ol- (50b/06)

"Mümkün olmak"; kâdir ol- (20a/07) "Gücü yetmek"; kaim ol- (13b/01) "Ayakta durmak"; kâmil ol- (10b/05) "Tam olmak"; karîb ol- (41a/01) "Yakın olmak"; kârin ol- (18b/11) "Hac ile umreyi beraber yapmak"; karz ol- (3a/10) "Ödünç olmak"; kötürüm ol- (6a/04) "Yürüyemez olmak"; kul ol- (21a/07) "Hükümü altında olmak"; lâzım ol- (5a/08) "Gerekmek"; ma-i muqayyed ol- (5a/12) "Kullanımı belli şartlarla kayıtlı olan su"; mağfiret ol- (45a/02) "Affolmak"; mağfûr ol- (35a/12) "Affedilmiş olmak"; maḥlût ol- (15b/13) "Karıştırılmak"; maḥrûm ol- (1b/06) "Nasipsiz kalmak"; maḥşûs ol- (23b/01) "Özgülük"; maḥv ol- (31b/15) "Yok olmak"; maḥbûl ol- (2b/08) "Kabul görmek"; mâlik ol- (17b/05) "Sahip olmak"; ma'lûm ol- (41b/03) "Bilinmek"; mâni' ol- (29a/08) "Engel olmak"; marîz ol- (4b/02) "Hasta olmak"; mebrûr ol- (18b/10) "Kabul olmak"; mekrûh ol- (27b/01) "Mekruh olmak"; memnu' ol- (11b/05) "Yasaklanmak"; men' ol- (1b/04) "Yasaklanmak"; merdûd ol- (42b/03) "Reddedilmek"; meşgûl ol- (32a/05) "İlgilenmek, alâkadar olmak"; meşhûr ol- (49b/12) "Tanınmak, bilinmek"; mezkûr ol- (11b/11) "Zikredilmek"; muğâyir ol- (19b/05) "Aykırı olmak"; muḥayyer ol- (13b/08) "Seçmekte serbest olmak"; muḥîr ol- (12a/04) "Kapsayıcı olmak"; muḥrîm ol- (19b/10) "İhramlanmak"; muḥârin ol- (3b/10) "Erişmek, ulaşmak"; murâd ol- (45b/05) "İstemek"; murdar ol- (25a/05) "Kirlenmek"; muẓtar ol- (18a/01) "Çaresiz kalmak"; müfred ol- (8b/11) "Sadece hacca niyetlenerek hac yapmak"; münkalîb ol- (6a/13) "Değişmek"; mürtet ol- (7a/03) "Dinden dönmek"; müsâfir ol- (4b/13) "Yolcu olmak"; müstehâb ol- (13a/03) "Müstehap olmak"; müstehâk ol- (6b/08) "Hak etmek"; müşterek ol- (23a/12) "Ortak olmak"; mütemetti' ol- (9a/12) "Temettü hac yapmak"; müyesser ol- (35b/04) "Nasip olmak"; nâkış ol- (16a/12) "Eksik olmak"; nâ-meşrû' ol- (2b/07) "Şeriata uygun olmamak"; naşrânî ol- (1b/03) "Hristiyan olmak"; naẓar ol- (23b/11) "Bakılmak"; nâzil ol- (27a/06) "İnmek"; necis ol- (29a/08) "Pislenmek"; nef'i ol (36b/02) "Faydası olma"; noḫşan ol- (20b/01) "Eksik olmak"; pāk ol- (2a/04) "Temizlenmek"; ref' ol- (31b/10) "Yükselmek"; revân ol- (10b/03) "Akıp gitmek"; ri'âyet ol- (3a/05) "Uymak"; şâfî ol- (45b/02) "Saf olmak"; sağ ol- (5b/15) "Yaşamak"; şâhib-i 'özl ol- (30a/06) "Dinen özür sahibi olmak"; şâhîḥ ol- (12a/05) "Doğru olmak"; şâim ol- (17b/01) "Oruçlu olmak"; şâkit ol- (2b/12) "Hükümsüz olmak"; sâkin ol- (34b/14) "Bir yerde yerleşmek"; saḳîḥ ol- (29a/03) "Sessiz olmak"; şayd ol- (15b/04) "Kurban olmak"; suâl ol- (3b/12) "Sorulmak"; sünnet ol- (45a/09) "Sünnet olmak"; şâhid ol- (13a/15) "Tanık olmak"; şart ol- (23b/06) "Bir şeyin olması için gerekli olmak"; şüpheli ol- (3a/09) "Şüpheli uyandırmak"; tâbi' ol- (45b/05) "Uymak"; tâhir ol- (8b/01) "Temiz olmak"; tamâm ol- (28a/14) "Eksiksiz olmak"; ta'zîm ol- (10b/09) "Yüceltilmek"; tebdîl ol- (2b/06) "Değiştirmek"; teḥîr ol- (9a/05) "Ertelenmek"; telbiye ol- (44a/13)

"Telbiyenin söylenmesi"; teraḥḥum ol- (1a/08) "Affedilmek"; tıraş ol- (9a/14) "Merhamet edilmek"; tūş ol- (16a/10) "Rastlamak"; ʿuryān ol- (16a/07) "Çıplak olmak"; vācib ol- (5b/07) "Vacip olmak"; vākiʿ ol- (25b/01) "Meydana gelmek"; vāriş ol- (14b/10) "Mirasçı olmak"; vāşıl ol- (43a/08) "Ulaşmak"; vazʿ ol- (10b/06) "Koyulmak"; yekpāre ol- (12a/10) "Tek parça olmak"; zāil ol- (6a/05) "Yok olmak"; zāmin ol- (13b/04) "Kefil olmak"; zarar ol- (18a/05) "Zarar görmek"; zıkr ol- (15b/07) "Anılmak"; ziyāde ol- (20b/09) "Fazla olmak"

3. 1. 4. kıl- Yardımcı Fiiliyle Kurulan Birleşik Fiiller

"kıl-" yardımcı fiili ile kurulan birleşik fiile metinde iki kelimedede rastlanmıştır:

→ namaz kıl- (4a/01) "Namaz ibadetini yerine getirmek"

→ rāzı kıl- (42a/06) "Kabul ettirmek"

Bu ikisinden "namaz kıl-" birleşik fiili 29 yerde geçmekte, "rāzı kıl-" ise bir yerde geçmektedir. "Namaz kıl-" birleşik fiilinin çok sayıda kullanılmasının temelinde metnin fıkhi içerikli olması etkilidir.

3. 2. Bir Yanı Sıfat - Fiil Bir Yanı Yardımcı Fiil Olan Birleşik Fiiller: Karmaşık Fiiller

Bir yanı sıfat - fiil bir yanı yardımcı fiil olan birleşik fiiller, fiil kök ve gövdelerinden kurulan farklı zaman kalıbı içindeki sıfat-fiillerin ol- yardımcı fiili ile birleşmesinden oluşur Bazı sıfat-fiillerden sonra gelen ol- fiili, sıfat-fiildeki oluş ve kılışın zamanı ve tarzıyla ilgili özellik taşıyan birleşikler meydana getirir. Bu tür birleşikler bazı gramerlerimizde karmaşık fiiller (mudil fiiller) diye adlandırılır (Korkmaz, 2009: 801). Korkmaz karmaşık fiilleri şu şekilde sınıflandırır: 1. Öncelik Fiilleri, 2. Alışkanlık Fiilleri, 3. Niyet Fiilleri

Biz de araştırmaya konu olan eserdeki karmaşık fiilleri bu tasnifi esas alarak inceleyeceğiz.

3. 2. 1. Öncelik Fiilleri

Öncelik fiilleri geçmiş zaman sıfat-fiillerinin olumlu veya olumsuz biçimleri ile kurulur ve birleşik fiilin içinde bulunduğu zamandan daha önce gerçekleşmiş olan bir oluş ve kılışı gösterirler. Genellikle -miş / -muş ol- biçimi ile kurulur (Korkmaz, 2009: 801).

sünnetlerin birin ʿamden terk itse ḫurbān ve şadaḫa lāzım olmaz lākin eṣāet **itmiş olur** (10b/05)

... eger ihramsız tecāvüz-i mīḫāt ider ise kaʿbe-i şerīfe ḫurmet **itmiş olmaz** (10b/14)

İki eyin bez olsa birine **dikilmiş olsa** câ'izdir (12a/09)

...kırâna niyyet câiz olmaz meger vaşiyet iden **virilmiş ola** (13b/05)

...gerek 'umreye ve gerek kırâna niyyet itsün **dimiş ola** (13b/09)

...meyyitiñ mālından şarf ide meger vārişler izin **virilmiş ola** (14a/08)

geymek 'ādeti üzere harāmdur eger geyerler ise ihrām içinde harām **işlemiş olurlar** (18b/09)

eger evvel vaqitden evvel girse ihtiyārıyla cināyāt **itmiş olur** (20a/02)

eger 'avrat muhrim olsa anıñ dañı haccın fāsīd **itmiş olur** (22b/01)

anlara yemek zīrā abāhet vechīyle **olmuş olur** (24b/01)

tavāfı itmek için meger farz namāza ikāmet **olunmuş ola** (26b/09)

cemā'at fevt itmeyüp farz cemā'atle kıla yāhūd farz namāzı **kılmış ola** (26b/10)

şafādan merveye varınca yelse yāhūd yab yab yürüse sünneti terk **itmiş olur** (32b/05)

ka'be kırbunda olsa ve cebrāil 'aleyhisselām **çıkarmış ola** (36b/03)

yetmiş nebī aña du'ā **itmiş ola** (36b/04)

seyyidül mürselīn mi'rāc gicesi mübārek kıalbi anıñ ile yunup da fazla kıalanı yine zemzem kıuyusuna **dökülmüş ola** (36b/06)

bir zamānda anda bulunsa haccı **yetmiş olur** ve **yetmemiş olsa** hac fevt olur (38b/08)

umreye idecek zamān olmadan 'umre iderse haccı 'umre tābi' **olmuş olur** (45b/05)

3. 2. 2. Alışkanlık Fiilleri

Bu kalıptaki karmaşık fiiller, bir oluşun geçmişte, şimdiki zamanda ya da gelecekte alışkanlık olarak sürdüğünü veya süreceğini gösteren birleşiklerdir (Korkmaz:2009-151).

... 'avrat olup da binüp etmege kıadir olmasa ve bindirir kimsesi olmasa yāhūd indigi vaqitde kıāfileye irişemeyüp elem **çeker olsa** (4b/05)

tavar üzerinde teyemmüm idüp de kıılmağ câ'izdir secde ile kıılmağ câ'iz degildir meger tavar **tırur ola** (4b/07)

meşelā bir kimseniñ fazla evi olsa anda olmaz kırāya ya 'āriyete **virir olsa** (5b/11)

ol zamānda cemā'at fevt itmeyüp farz cemā'atle kıla yāhūd farz namāzı kılmış ola tavāf idince namāz vaḳti **geçer ola** (26b/11)

Bu yapıdaki tüm fiiller olumludur, olumsuz fiil örneklerine metinde rastlanmamıştır.

3. 2. 3. Niyet Fiilleri

Niyet fiilleri, -AcAk, -IcI/-UcU, -AsI sıfat-fiilleri ile yapırlar ve yardımcı fiilin aldığı zamanda oluş ve kılışın niyet ve teşebbüs hâlinde olduğunu anlatırlar. Niyet fiilleri daha çok geçmişte ve şimdiki zamanda gerçekleşmemiş, gerçekleşmesi esasen niyet hâlinde geleceğe yönelmiş bir oluş ve kılışı anlatmak için kullanılırlar (Korkmaz, 2009: 806-807). Bu yapıdaki fiillere metinde rastlanmamıştır

Yukarıdaki sınıflandırmaların dışında metinde sadece bir yerde mastar eki almış fiile "ol-" yardımcı fiilin olumsuz şeklinin getirilmesiyle kurulan yapıya da rastlanmıştır. Bu yapıdaki fiiller bir oluştaki imkansızlığı veya o işin yapılmasının doğru olmadığını göstermektedir (Korkmaz, 2009: 805).

...binādan beş zira⁶ miḳdārı uzacıḳ ṯura niyyeti ol bināya **atmak olmaya** (43b/13)

3. 3. Bir Yanı Zarf-Fiil Bir Yanı Fiil Olan Birleşik Fiiller: Tasvir Fiilleri

Tasvir fiilleri, iki ayrı fiilin kaynaşmasından oluşmuş birleşiklerdir. Bu birleşikler içindeki birinci fiil, bir -A, -I/-U veya -Ip/-Up zarf-fiil yapısındadır ve asıl anlam bu fiildedir. İkinci fiil ise, aslında bir esas fiil olduğu hâlde, anlam kayması yoluyla, yavaş yavaş hem sözlük anlamından farklı yeni bir anlam kazanmış hem de esas fiil olmaktan çıkıp, esas fiile bazı anlam incelikleri katan bir yardımcı fiil durumuna geçmiştir. Anlamca birbirine sıkı sıkıya bağlı bulunan ve tek bir oluş ve kılışı gösteren bu birleşiklerde, yardımcı fiilin görevi, esas fiildeki oluş ve kılışın biçimini, tarzını tasvir etmektir. Bu türlü birleşiklere tasvir fiilleri denmesinin sebebi budur (Korkmaz, 2009: 811).

Tasvir fiillerinin yeterlik, tezlik, yaklaşma ve süreklilik fiilleri olmak üzere dört şekli vardır (Banguoğlu,1986: 488). İncelemeye konu olan eserde bu fiil türlerinden sadece süreklilik birleşik fiil yapılarına rastlanmıştır. Süreklilik bildiren tasvir fiilleri, esas fiilin -A, -I/-U, -Ip/-Up zarf-fiil biçimleri üzerine dur- (ṯur-), gel-, kal-, gör-, koy- (ko-) yarı yardımcı fiillerinin getirilmesi ile oluşturulur. dur- (ṯur-), gel-, kal-, gör-, koy- (ko-) yarı yardımcı fiilleri asıl fiile süreklilik anlamı kazandırılırlar (Özkan, 2013:36).

Tasvir fiillerinin de içinde bulunduğu bu tür yapılarıdaki yardımcı fiillerin hem öncül ekiyle hem de yardımcı fiile dönüşen sözcük tabanyla cümlede yüklem olan asıl fiile kip anlamı katan biçimbirimler olduğu da dilbilgisi yorumlamalarında dikkate alınması gereken bir husustur (Delice, 2017: 39).

ta'accüb **idüp tırurken** hâtifden bir nidâ geldiki bunlar hacıların günahlarıdır (39b/12)

aķceden harc itmeyüp de bir kimseye hizmet idüp ānıñ yanında **geçinüp gelse...** (14a/14)

...aņa dünyā yüzi üzere **sürünüp gele** dünyāya raġbeti olmaya (28b/14)

bayram günü olsa eger müfredün bil-ħac **olup geldise** aņa üç nesne tertīb vācib (44a/14)

...ol kimse ki dünyāda ka'beyi ziyāret **ide gelsün** (50b/02)

anlara muħīt geymeden nesne lāzım degil ikinci yüzlerin **aça koyalar** (16a/09)

4. Tespitler ve Değerlendirmeler

Birleşik yapılı fiillerin bu çalışmadaki tasnifler esas alındığında *Menâsik-i Hacc* adlı eserdeki dağılımı aşağıdaki tablolarda verilmiştir.

Tablo 1. İsim / Sıfat ve Yardımcı Eylemlerin Birleşmesiyle Oluşan Birleşik Fiiller

Yardımcı Fiil	Sayısı	Yardımcı Fiil	Sayısı
it-	130	kıl-	2
eyle-	15	ol-	138
it-/ eyle-	5		
TOPLAM			290

Tablo 2. Bir Yanı Sıfat-Fiil Bir Yanı Yardımcı Fiil Olan Birleşik Fiiller: Karmaşık Fiiller

İşlevi	Sayısı
Öncelik	19
Alışkanlık	4
Niyet	0
TOPLAM	23

Tablo 3. Bir Yanı Zarf-Fiil Bir Yanı Fiil Olan Birleşik Fiiller: Tasvir Fiilleri

İşlevi	Sayısı
Süreklilik	6

5. Sonuç

Menâsik-i Hacc adlı eser üzerinde yaptığımız incelemede birleşik yapılı fiillerin çoğunlukla isim soylu kelimelere yardımcı eylemlerin getirilmesiyle oluşturulduğu gözlemlenmiş, bunlardan "it-" ve "ol-" yardımcı eylemleri diğerlerine oranla daha sık kullanıldığı tespit edilmiştir. Bazı birleşik fiillerin hem it- hem de eyle- yardımcı fiilleriyle kurulduğu ve eş değer birleşik fiil oluşturdukları belirlenmiştir. Bu yapıdaki isim görevli kelimelerin Arapça kökenli olduğu ve bu yolla yabancı kelimelerin fiilleştirildiği tespit edilmiştir. Sıfat fiillerle kurulan birleşik fiiller zarf fiillerle kurulan birleşik fiillerden daha çok yer almaktadır. Bunların hemen tamamı olumlu olup olumsuz eki alanlar yok denecek kadar azdır. Niyet fiili olarak da isimlendirilen, -AcAk, -IcI/-UcU, -AsI sıfat-fiil eklerini alan fiillerin yardımcı eylemlere eklenmesiyle oluşan yapılara rastlanmamıştır.

Söz konusu fiil yapılarının günümüz Türkçesindeki durumlarına baktığımızda isim / sıfat ve yardımcı eylemlerin birleşmesiyle oluşan birleşik fiillerin ve bir yanı sıfat-fiil bir yanı yardımcı fiil olan birleşik fiillerin, bir yanı zarf-fiil bir yanı fiil olan birleşik fiillere oranla daha sık kullanıldığı düşünülmektedir.

Kaynakça

- Banguoğlu, T. (1959), *Türkçenin Grameri*, Ankara: TDK Yayınları.
- Coşkun, M. (2002), *Manzum ve Mensur Osmanlı Hac Seyahatnameleri ve Nâbi'nin Tuhfetü'l-Harameyn'i*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Delice, H. İ. (2017), *Türk Dil Bilgisi Toplantıları, Birleşik Fiil, Bidiriler ve Tartışmalar*, s. 33-44, Ankara: TDK Yayınları.
- Demirci, Ü. Ö. (2016), *Eski Türkçede Fiiller*, İstanbul: Umuttepe Yayınları.
- Deny, J. (1941), *Türk Dili Grameri; Osmanlı Lehçesi (Tercüme eden Ali Ulvi Elöve)*, İstanbul: Maarif Matbaası.
- Devellioğlu, F. (1984), *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Ankara: Aydın Kitabevi.
- Dilçin, C. (Dzl.) (2009), *Yeni Tarama Sözlüğü*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ercilasun, A. B. (1984), *Kutadgu Bilig Grameri*, Ankara: Gazi Üniversitesi Yayınları.

- Ergin, M. (1994), *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul: Bayrak Yayınları.
- Gabain, A. V. (1988), *Türkçede Fiil Birleşmeleri*, Ankara: TDK Yayınları.
- Haceminoğlu, N. (1991), *Türk Dilinde Yapı Bakımından Fiiller*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Korkmaz, Z. (2009), *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*, Ankara: TDK Yayınları.
- Koyuncu, F. (2017), Cûdî'nin Manzum Hac Seyahatnâmesi, *Journal of Turkish Language and Literature*, ss. 177-219.
- Mazıoğlu, H. (1974), *Kitâbu Evsâf-ı Mesâcidi'ş-Şerîfe*, Ankara: TDK Yayınları.
- Özkan, A. (2013), Mehekkü'l-İlim Ve'l-Ulemâ İsimli Eserde Birleşik Fiiller, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*,(34), ss.11-45.
- Sâmî Ş. (1995), *Kamus-ı Türkî*, İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Tekin, T. (2000), *Orhon Türkçesi Grameri*, Ankara: Sanat Kitabevi.
- Timurtaş, F. K. (1977), *Eski Türkiye Türkçesi*, İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi.
- Toprak, F. (2002), Harezmi Türkçesinde Fiil, *Doktora Tezi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Türkçe Sözlük* (2005), 10. Baskı, Ankara: TDK Yayınları.
- Yücer, H. M. (2010), Sünbül Sinan, *İslam Ansiklopedisi*, cilt 38, ss. 137, İstanbul: TDV yayınları.
- Yaran, R. (1996), Hac, *İslam Ansiklopedisi*, cilt 14, ss. 410-413, İstanbul: TDV yayınları.
- Yıldız, M. (2010), Seyf-i Sarayinin Gülistan Tercümesinde Aynı İsim Unsurlarının kıl- ve et-Yardımcı Fiilleriyle Kullanımından Oluşan Eş Değer Birleşik Fiiller ve Oğuzca Etkisi, *Turkish Studies, Volume*, (5/1 Winter), ss. 687-706.